

FECSKE CSABÁRÓL – ÚJABB KÖNYVEI KAPCSÁN

Jelölni tüntömet – ez a szelíd, szerény költői létprogram intonálja kötet-címként Fecske Csaba gyűjteményes versválogatását, 2002-ben (a Serfőző Simon vezette miskolci *Felsőmagyarország* és az Urbán Viktória jegyezte szolnoki *Szépírás Kiadó* vállalkozásában, közös kiadói gondozásában) megjelent összefoglaló jellegű verseskönyvének alaphangját, miközben a szerző a szűkebb és tágabb irodalmi közvélemény szerint is egyre markánsabban jelöli itt-létét, jelenlétét és folyvást magasabbra hágó lírikusi alkotómunkáját. Vagyis nemcsak egyfajta fiktív jövőbeli retrospekció szerint, hanem a már bekövetkezett jelen idő vissza- és rátekintő szempontjából nézve is egyre jelentékenyebbé bontakoztatja ki írásművészetét. „Fecske Csaba táguló körökben és tudatosan építkező, gazdag formakultúrával rendelkező, letisztult hangú költő, aki úgy teszi magáévá a modernség vívmányait, hogy eközben jel és jelentés viszonya soha sem válik kérdésessé”; „a természetes (gyermeki) tisztaság, a póztalan őszinteség és a hagyományos értékvilág iránt elkötelezett olvasók körében első köteteitől számon tartott lírikus az utóbbi években vált a kortárs irodalom jelentős poétikai és világképi szempontból egyaránt figyelemre méltó alkotójává” – írja Ködöböcz Gábor (*Napút*, 2002/1.; ill. uő: *Értékvilág és formarend*, Miskolc, 2003), s ezeket a mondatokat (idézve belőlük), ezeket a méltató megállapításokat Kabai Zoltán is megerősíti (*Új Holnap*, 2002/4.). Oláh András a „valami hihetetlenül mély életbölcseesség”, „életközelítés” egyre árnyalatosabbá válásáról, a „formai tökéletesség” erényeiről értekezik (*Hitel*, 2002/2.), Kaló Béla a „filozofikus emelkedettség, az antik derű, az intellektuális hajlékonyság” értékeit hordozó, s így „máris teljesnek tűnő” oeuvre öntörvényűségéről beszél (*Napút*, 2003/1.), a költő pályáját tudományos szakdolgozatban is felrajzoló Csorba Piroska pedig e poézis „klasszikussá csiszolt”, „kristálytisztá formáit” dicséri (*Déli Hírlap*, 1994. jún. 8.).

S valóban, Fecske Csaba lírájának érlelődése úgy zajlott le a szemünk előtt, mióta a nagyjából az „arctalan nemzedék” indulásával egy időben,

lényegében ahhoz köthetően 1978-ban megjelentette első kötetét (*Arcok holdudvara*) – s majd utána a többi tucatnyit –, hogy a merészen a hagyományos, kötött rím- és ritmustechnikájú verseléshez (a „formateremtés mámorához” [Kenyeres Zoltán: *A lélek fényűzése*, Bp., 1983. 471.]) és az élménykivalló beszédmódhoz kapcsolódó kifejezésalakzatokat nem külsőséges látványosságokkal, hanem megrendítően mélyebb és mélyebb érzelmi, intellektuális, hangulati tartalmakkal dúsította fokozatosan föl. Vagyis a nyelvi, poétikai eszközök eredendő és elementáris esztétikai varázsában (rafinírozott egyszerűségében) bízva nem a felszíni formamódosítások útján haladt, hanem a zárt szerkezetek, például a négysoros, ütemhangsúlyos vagy jambikus lejtésű versszakok inherens kohézióját kihasználva a belső differenciálás finom belső hallásra, dallamszépsegekre alapozódó szerves menetét követve. (Említett vers- és szövegtani szakmunkájában Csorba Piroska éppen az ilyen metrikus összefüggések, az időmértékes, a hangsúlyos, a jambikus, trochaikus stb. lüktetésű, vagy a szimultán ritmikai képletek, a különféle rímtechnikai eljárások, valamint a szonettől a haikuig ívelő műformák sokaságát veszi alaposan szemügyre.) S a mélyülő emocionális rezonanciákkal leheletszerű lelki mozgásokat érzékeltetve, egzisztenciális és atmoszferikus sejtetésekkel, képi-metaforikus, elégikus-bölcseleti, kontemplatív-merengő hanghordozással közelítve a titkos-rejtélyes emberi léttörvények dimenziói, távlatai felé.

A cizellált, törekény képzetek lágy (a központosítás hiányával, az összemosódó többértelműség fokozásával még inkább szinte mágikussá poetizált) hullámozása tehát gazdag és összetett érzetmodulációkat ölel át, s megejtő, ahogyan a hasonlóképpen lesimító-lekerekítő, hajladozó versmondat-alakítás nosztalgikus-fájdalmas, tünődő-rezignált, avagy szinte frivolan játékos-ironikus, önironikus hangnem-modalitásokat is hitelessé és egzisztenciálisan felkavaróvá tud lényegíteni. A formakonstrukciók viszonylagos hasonneműsége, homogenitása igen változatos sugallatok, gondolati övezetek, tudat- és lélekvibrálás sokféleségét fogja és járja át; Fecske Csaba kritikusi mind kiemelik ezt a félig-meddig rejtett sokszínűséget, a humoros gyermekversektől a tárgyias-leíró (akár „lírai szociográfiának is nevezhető pontos rajzolatú” [Kenyeres Zoltán]) költeményeken és az emlékidéző hangulatlírai darabokon át a metafizikai időmúlás sejtelmeire visszhangzó meditatív futamokig terjedő tónusvariabilitást. De megkapó ugyanennek a sajátos – és szintén egyre szuverénebb – esztézisre épülő versvilágnak, ennek a művészi

jellegzetesség- és minőségegyüttesnek a másik talán fő karakterjegye is: a valamifajta tradicionális szépségeszményben fogant szabatosság, választékosság, a profán, hétköznapi élettényeket is delejező erejűvé, a nyersebb effektusokat is oldottabbá nemesíteni igyekvő emelkedettség – az ambíció elokvencia és eufónia egyidejűleg valami zsongítóan és tisztítóan üde, mesterkéletlen és természetes egységére, szintézisére. Zenei és festői hatások, banalitás és életbölcselet összerezdülő sugárzásai, a hanglejtés tempós-egyenletes mívessége, csaknem veretessége, illetve az ezekre való törekvés. mind-mind azokat az irodalomelméleti fogalmakat, kategóriákat juttatja eszünkbe, amelyeket Barta János a „nyugatos” szépségkultusz, főként a Tóth Árpád-líra meghatározó vonásainak jellemzésére szánva elevenített fel a klasszicizmus, a preromantika tájáról: a báj, a kellem, a hol könnyedebb, hol súlyosabb szépségigézet elemeire és hatástényezőire vonatkozó értelmezéseket. Mert tagadhatatlan Fecske Csaba költészetében a Juhász Gyula-típusú melodikusság, a Tóth Árpád-, Áprily Lajos-féle impresszionisztikus, táj- és természetlírai elégikusság, melankolikus szemlélődés örökségének lenyomata, egyáltalán az elégikus műfajhagyomány érintettsége és jelenléte, de az ezeket az utórezgéseket átértelmező, sőt modernizáló, és – érdekes és sikeres kísérletként – minden avíttágtól mentes frissességgel feltöltő jelenérdekű újjárendezése is – részint a huszadik század további költészettörténeti fejleményeinek segítségével, például a „Hetek”, közülük is talán leginkább Kalász László ösztönzéseit hasznosítva, átszűrve. (A költő az említetteken kívül Aranyra, Nagy Lászlóra, Weöresre hivatkozik még nyomatékosan, akik erősen befolyásolták versfelfogását, s az egyik vallomásában azt írja, hogy rajtuk kívül még a leggyakrabban József Attila, Pilinszky, Eliot, Rilke műveit „emeli le a polcra”). Arra is utaltak már többen, hogy a költői megszólalás hagyományelvűsége ugyancsak egyéni módon egyensúlyoz akár pastiche-szerű reminiscenciákat, parafrázisokat is megmozgató érzelmesség, illetve az eszmény- és értékállító hangoltság enyhén önreflexív, olykor halványan önironikus önszemléleti mozzanatai között. Vagyis a már-már szigorú ragaszkodás a költői szó stilizálásának, mondhatni fel- vagy felülstilizálásának szükségességéhez: együtt jár a tudatos tradícióvállalás bizonyosságának, illetőleg egyfajta kibillentő megújításának esélykeresésével, a kételkedés lehetőségének fenntartásával. Kevés költő próbálkozik ezzel az ennyire mély értelmű kihívással megbirkózni: hogy az ősi hagyományokból táplálkozó érzelmes dalszerűség formarendje miképpen élénkíthető meg belső, belülről fakadó energiákkal, a

reflexív-szenzibilis nyelvi önértelmezés bujkáló jelzéseivel, de mégsem a posztmodern formajáték és stílusimitáció eklektikus relativizmusával, hanem az emberi, személyes és közösségi mélységperspektívák lét- és sorsmeghatározó üzeneteinek örök-folytonos felfogni-, felnyitni- és felmutatni-vágyásával. A szellem jelzőfényeinek mindenkori áhítatos befogadásával, de ugyanakkor az összevegyülő szent és profán megnyilatkozásfajták együttes tiszteletben tartásával. Igaz azonban az is, hogy mindez inkább az életmű- vagy a kötetegész egyenletes nivóját határozza meg, de kevésbé képes meglepetés-erejű, kiemelkedő darabok létrehozására, amint erről bírálatában Simon Ferenc is szót ejt (*Eső*, 2000/4.), elismerve bár a versek érzékletességét és kidolgozottságát, a „klasszikus modernség” kontextusához való kapcsolódás bizonyos erényeit.

A *Jelölni tüntömet*-kötet ciklusai részint időrendben, részint tematikusan követik – e két kötetszervező szempontot ötvözve – költői világának táguló köreit, életérzéseit, szemléleti tartományait. A létezés szubjektív alapállapotai, a gyermekkor, a paraszti szülőfalu, szülőföld emlékbirodalma, a szerelem, elkerülhetetlen disszonanciáival („a szerelem mindig továbbáll / két szomorú ember marad utána / két egymást vádoló nyomorult”), a párkapcsolati viaskodásözön, a betegség, az öregedés, az elmúlásérzet, a táj- vagy a mitologikus-biblikus szekunder élmények, vagy akár a baráti íróársakra vonatkozó parodisztikus, tréfás-játékos sírversek: mind-mind egyszerre jelzik az átélt költői léttapasztalatok megszenvedettségét, s a műgonddal kristályosított artisztikum telítettségét, kiterjedését. – A gyötrelmes szegénység bensőségességének légkörében az apa „borókás tüskéjű arca beesteledik”, a régi öregek csontjai a húsba „csomagolt gyertyák” az Isten terített asztalának fényét növelni, s nem tudni, „az emlékezés az élet vagy a halál kívánsága-e”. A „kísértetfaluvá” néptelenedő települések, az ősi temetőekben „röggként porladó” elődök valamiképpen a létfolytonosságnak az emlékezetben élő kiiktathatatlan hordozói, s az egyéni sors eszméltetői. A költő szemléletes élet- és helyzetképeket kísérő rezignált és kesernyés reflexiói mindegyre a halál, a mulandóság, a lét és az emlékezet finom összefüggéseit teszik sugallatossá, az idő, az időérzet szorongató-emésztő mivoltához férköznek. Kérdésekkel körülírva, hogy mi az, ami elmúlt és mégis velünk van, vagy az, ami már a jelenben közvetlenül elmúltként fájlalható-siratható, hogy az idő távozik-e tőlünk vagy mi múlunk csak benne, az álló örökkévalóságban. A semmi a létünk lényege, vagy lehet-e mégis jelölni valahai ittlétünket. „Létem törött poharából / az időt a semmibe

öntöm”; „a semmi étke lesz a gondolat / mint földre hullt rothadó alma / rejtőzik rozsdás őszi fű alatt” – hangzik, s az abszolút, semmitlen semmibe hullás ijedelmébe borzong bele a lélek, a szögligeti temetőt figyelve: „nem a test mulandósága fáj / bár az is az élőknek hogyne fájna / de a lélek végső és teljes halála / mikor minden kötelék mint pókfonál / szakad szét”. S különös, szinte szenvedélyes mondóka-szerűségben is összesűrűsödnek a filozofikus apóriák: „hol van ó hol van / ami volt hol van / ami lesz hol volt / ami nem lesz az hol van / hát hol van ami nincsen / hol van ó hol van / ami van hol van / aki voltam az hol van / hol leszek holtan / ami nincs hol van [...] hol van a nyár a hóban / hol van az élő a holtban”. Olykor meghökkentően találó képzetekbe vegyül a gondolat: „mint hörgő lefolyón a víz hirtelen / elillansz majd a sötét kürtön át a semmiben” (másik változatban: „mint víz a hörgő lefolyón / elnyel a létünk ütötte lyuk”); „az idő eltelik eltelünk az idővel / lehetőségeink mezsgyéjén / a szelítés kóbor ebe vonít a múlt / szappanként elolvadó holdjára”; „mint sűrű bozótban a vad / csörtet bennem a halál / fészken az elme megriad / s nyugtot többé nem talál”. Metafora és számvetés gyakori alakzata a teljes hasonlat, s ha nem is éppen zavaró (mert a verssorok lankáihoz szépen illeszkedik), de azért lehet, hogy csakugyan túl sokszor, szinte modorosán ismétlődik a „mint” kötőszóval formált költői szókép (ahogyan ezt Antal Attila észlelte és kifogásolta [*Új Holnap*, 2000/4.]) – asszociatív lehetőségeit mindamellettt igyekezve fenntartani („veszítenivalód már semmi semmi / árnyékokod mint a vér csorog”; „már nem vagyok egészen itt / áttűnök csupán mint fény a résen”; „mily furcsa játék köztes állapot / létezni és aztán elmenni majd / cipelni terhünk mint az állatok / meiyeket egy mogorva gazda hajt”; „mint oszló tetem / férgei a csillagok / falják a semmit”).

*

Amit a válogatott verseskötet átfogóan és összegezve felmutat Fecske Csaba lírikusi munkásságából, azt remekül egészíti az a kis könyv, amelyet a Miskolcon élő szerző ötvenötödik születésnapjára, 2003 tavaszán adtak ki Edelényben, Hadobás Pál szerkesztésében, *Ami marad – Írások Fecske Csabától és Fecske Csabáról* címmel (*Edelényi Füzetek* 30., Edelényi Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum, és Kalász László Társaság). Ez a reprezentatív összeállítás ízelítőt nyújt a szerző további műfajaiból, a líra mellett prózaírásának különböző válfajaiból (elbeszélések, tárcák, novellák), illetve publicisztikai, kisesszé- vagy

jegyzetírói megnyilatkozásaiból. Megragadóan bontakozik ki ezekből a művekből az író hovatarozás-tudata, szülőföld-, bölcsőhely- és tájhazaszeretete, egyéni és kollektív sorsérzete, a gyermekkor csodáinak és sajgó fájdalmainak világa, a felelevenített emlékekben a családi kistörténetek nagytörténelmi háttere, horizontja. Az a nyomasztó atmoszféra is például, amely az '56-os ősz megrázkódtatásait övezi, s amelyet az egyik legkitűnőbb önéletrajzi elbeszélés érzékeltet (*Baljóslatú ősz*). A megjelenített kisfiú, a gyermek nézőpontja, szemlélet- és érzésvilága, a félelemmel vegyes csocálkozás, az események kiismerhetetlenségétől való riadozás, a befolyásolhatatlan sorsnyomás alatti vergődés katartikusan olvad össze mindazzal, amit a felnőtt-társadalomnak is át kellett élnie és el kellett viselnie az ötvenes évek rémuralma idején. A megkönnyebbülés (a forradalom) rövid időszaka előtt és után ugyanannak az irracionális, titokzatos-kísérteties terrornak a rémülete lengte be – megemészthetetlenül – a lelkeket, amely kétségbeesetten magyarázatokat kereső felnőttet és naiv-ártatlan gyermeket egyaránt a hatalmában tartott, s amelynek autentikus lélektani ábrázolásában, alulnézeti perspektívájában a lefokozott és örökös hányattatásra kárhóztatott lét teljes iszonyata sejlik föl.

A történelmi abaáj-tornai Szögliget (a költő szülőfaluja), a borsodi, Bódva-völgyi, a csereháti, a bükkaljai, Miskolc környéki vidékek, a kelet- és észak-magyarországi régiók mind ihlető forrásként jelennek meg ezekben a vallomásokban – a hosszabb (Kaló Bélával folytatott) beszélgetésekben, a műhelygondokba is bepillantást engedő interjúkban, s az íróbarátokról, pályatársakról, a miskolci „Kelet” alkotóköréről és tagjairól készített méltatásokban, emlékezésekben. S amilyen tiszta, tárgyilagos szeretettel beszél emberi-irodalmi élményeiről a költő, hasonló megbecsüléssel és értéktudattal értekeznek az ő munkáiról is azok, akiknek a könyvkritikáiból szintén közread egy kisebb csokornyit e kötet. Igazolhatjuk ezt csak azzal az érvényesen tömör értékeléssel is, amelyet Muráth Péter fogalmaz meg Fecske Csaba verseiről szólván: „Szépek ezek a versek, szép a nyelvük, a ritmusuk s dallamuk, érzékletes és rendkívül pontos a képi világuk. Fájón pontos és érzékletes, már-már kíméletlen, mégis szeretetteli képek.”